

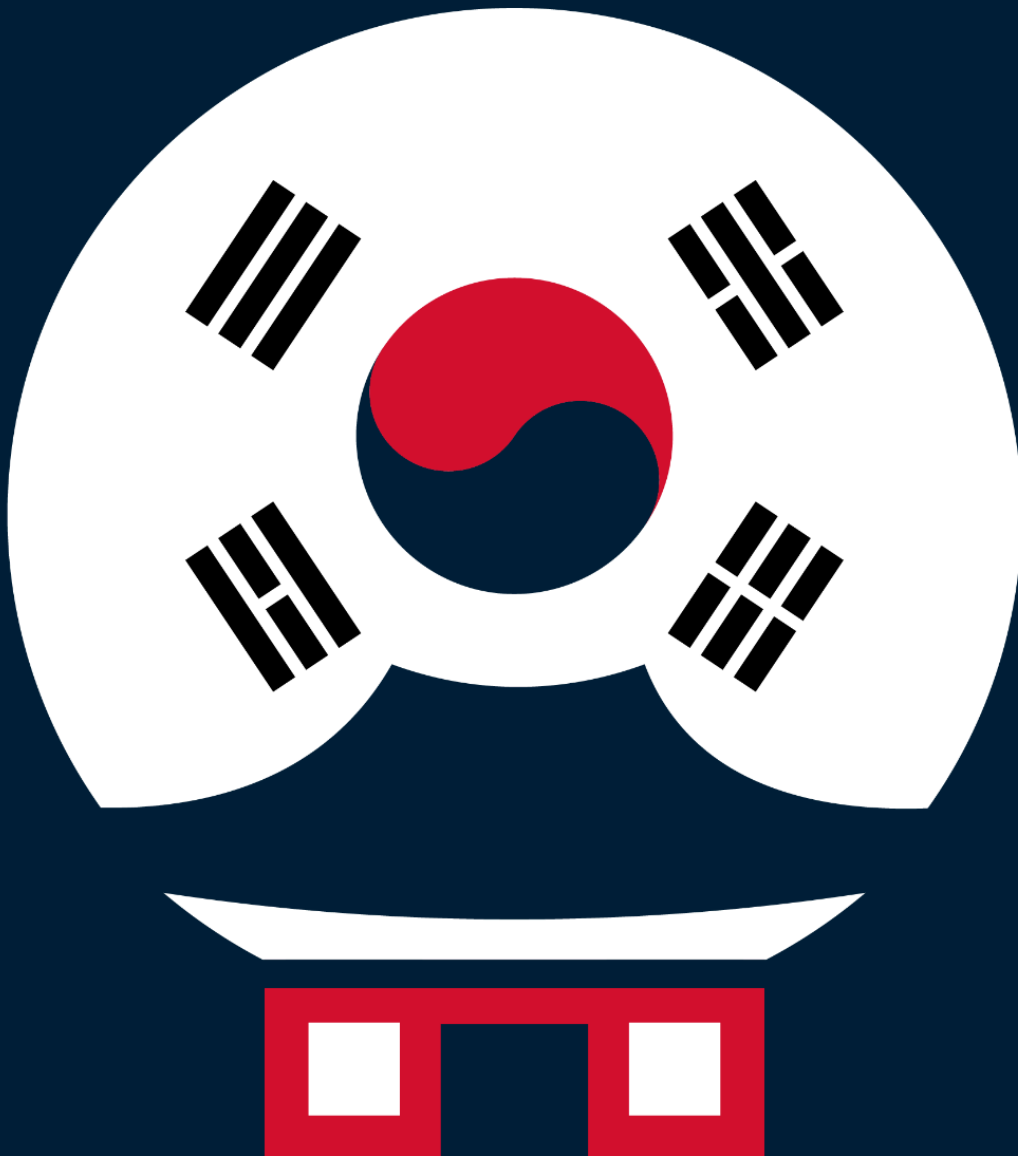
ІНСТИТУТ
АМЕРИКАНІСТИКИ

ВІКНО
ВІДНОВЛЕННЯ

ЯК ПРОХОДИЛИ ПОВОЄННІ РЕФОРМИ У ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ: *УРОКИ ВІДНОВЛЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ*

Авторки дослідження:
Ірина Дудко та
Інна Погорєлова

ЗМІСТ

Резюме

Як Кореї вдалось організувати економічне диво?

Тренди в управлінські та організаційні засади урядових реформ
Пак Чон Хі

Міжсекторальна взаємодія уряду і бізнесу під час реформ Пак
Чон Хі

Особливості міжнародної допомоги для Кореї

Особливість збалансованого залучення іноземних інвестицій

Розвиток людського капіталу у Південній Кореї

Роль інновацій та технологій в успіху Республіки Кореї

Рекомендації для України

Резюме

Прикладом успішного післявоєнного відновлення та модернізації економіки є досвід Республіки Корея (РК). Завдяки проведенню низки економічних реформ Південна Корея за відносно короткий час змогла стати високотехнологічною розвиненою країною, при цьому маючи нестачу природних ресурсів й ворожо-агресивну сусідню державу КНДР. Аналіз досвіду південнокорейського економічного дива зумовлений потребою у розробці засад майбутнього післявоєнного розвитку економіки України.

Важливо підкреслити, що РК потребувала не просто у післявоєнного відновлення, а саме у розвитку нової післявоєнної економіки, Україна теж не повинна тільки відновлювати те, що було до війни, необхідним є перехід на новий рівень, на нову економіку, засновану на сучасній технологічній основі.

З огляду на це є актуальним провести історичні аналогії та висвітлити можливості застосування південнокорейського досвіду для України.

Досліджуються реформи, проведені в 1960-70-х рр. урядом генерала Пак Чон Хі. Увагу зосереджено на особливостях впровадження експортноорієнтованої моделі економічного розвитку країни та інвестиціях в людський капітал. Проаналізовано, які саме аспекти з досвіду РК можуть бути використані в Україні, та які складові південнокорейського зростання можна адаптувати для створення української моделі повоєнного розвитку.

З іншої сторони, у дослідженні проаналізовані й невдалі програми південнокорейського уряду з метою запобігання негативних явищ повоєнного відродження України. На основі дослідження реформ й практики відновлення РК надані рекомендації українській владі та експертній спільноті, що саме можна буде застосувати в українських реаліях.

Як Кореї вдалось організувати економічне диво?

Корейське диво — це феноменальне економічне зростання Республіки Корея після руйнівної Корейської війни (1950-1953 рр.) та низки економічних і політичних криз повоєнного періоду. Серед проблемних аспектів з якими стикнулася країна на початку 1950-х рр. – вкрай обмежені природні ресурси, бідність населення, відсутність розвинутої промисловості та військового потенціалу (майже вся промисловість залишилася на території Північної Кореї), низький рівень освіти й дефіцит кваліфікованих працівників, ворожість сусідньої Північної Кореї, що стримувало відродження і технологічний прогрес країни. Зазначимо, що спроби південнокорейського уряду (за президентства Лі Син Мана, 1948-1960 рр.) реалізувати низку реформ, націлених на зростання економічної спроможності країни, виявились неефективними. Хоча уряд запровадив земельну реформу, сприяв основам індустріалізації та масовій освіті, в цілому Південна Корея (від 1948 р. – Республіка Корея) залишалась відсталою аграрною країною: технологічного прориву досягти не вдалося.¹ Внутрішньополітична нестабільність, корупція, розкрадання іноземної допомоги та її специфічний характер затягли процес відродження РК на десятиліття.

Так, важливо додати до зазначеного, що Південна Корея опинилась серед головних реципієнтів міжнародної насамперед американської допомоги після Другої світової війни. В основі особливої уваги США щодо РК – політичні й військово-економічні орієнтири при сприйнятті Південної Кореї в якості протидії комуністичним країнам (КНР, КНДР) в умовах холодної війни. Показово, що за період з 1945 до 1983 року РК отримала понад 26 млрд доларів США міжнародної допомоги некомерційного характеру, понад 50% від якої, а саме – 13,8 млрд доларів США було

¹ Dudko, I., & Pophorielova, I. (2024). On the issue of trends of the post-war reconstruction of South Korea: experience for public administration in Ukraine. *Вісник Київського університету. Державне управління*, 3.; Небрат, В. (2022). Політика повоєнного відновлення економіки: досвід Республіки Корея. *Економіка і прогнозування*, 4, 43-64

надано Сполученими Штатами. Приблизно третину (з 26 млрд доларів США) становила військова допомога².

Надана допомога сприяла відновленню країни та зниженню соціальної напруги в країні. Втім, реалізація цієї допомоги на безоплатній основі у вигляді сировини, напівфабрикатів, сільськогосподарської продукції, непрямих інвестицій на підтримку інфраструктури, виробничого обладнання при мінімальній частині у вигляді технічної допомоги³, не тільки не сприяла формуванню самодостатньої економіки, а поставила країну у пряму залежність від Сполучених Штатів. Наприкінці 1950-х – початку 1960-х рр. американські кредити становили майже 80% усіх державних доходів і значну частину всього ВВП Південної Кореї⁴, що зумовлювало не тільки економічну, а й політичну залежність РК від США.

Виникає питання, що визначило від початку 1960-х рр. стрімкий економічний та технологічний прорив Південної Кореї, перетворивши її з найбіднішої на одну з найрозвиненіших країн світу. Так, на сьогодні РК – серед найбільших економік світу, лідер у сфері інновацій, що об'єктивно відповідає її статусу «східноазійського дракона» або «східноазійського тигра». РК є учасницею G20, глобальним і регіональним союзником США, має позитивний імідж на міжнародній арені. Країна є світовим центром для стартапів, особливо з урахуванням статусу Сеулу, який часто називають «азійською Кремнієвою долиною». У 2022-2024 рр. індекс людського розвитку РК становив 0,929, що забезпечило 19 місце у світі за цим показником⁵ Номінальний ВВП країни у 2023 році склав 1712,793 млрд

² Steinberg, D.I. (1985, December). Foreign aid and the Development of the Republic of Korea: The effectiveness of the concessional assistance. *AID Evaluation Special Study*, 42. P.4. Washington: U.S. Agency for International Development. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pnaal075.pdf

³ Там само.

⁴ Seth, M.J. (2013). An Unpromising Recovery: South Korea's Post-Korean War Economic Development: 1953-1961. *Association for Asian Studies*, _____ 18:3. <https://www.asianstudies.org/publications/ea/archives/an-unpromising-recovery-south-koreas-post-korean-war-economic-development-1953-1961/>

⁵ *Human Development Index Data Tracker*. (Last updated April 2024). <https://qery.no/undp-human-development-index/>

доларів США, що робить її четвертою за величиною економікою в Азії та чотирнадцятою у світі⁶.

Емпіричний аналіз розвитку РК доводить, що тенденції її технологічного прориву зумовлювались упродовж 1960-70-х рр. із системою реформ, осмислення яких з урахуванням сучасних колосальних руйнацій України в умовах широкомасштабної агресії Росії набуває не тільки теоретичного, а й практико-політичного значення. Мова повинна йти не тільки про повоєнну відбудову України, а й досягнення нею значних економічних перспектив. Так, План відновлення України ставить за мету входження України до 2032 року в топ-25 країн світу за індексами людського капіталу та економічної складності⁷.

Досвід Південної Кореї для України передбачає врахування як позитивних аспектів реформаційних перетворень країни, так і тих проблемних аспектів, критичне осмислення яких дозволить урядовцям найбільш обґрунтовано та прагматично підійти до вирішення завдань, які є окресленими і визначають на сьогодні інтереси й перспективи розвитку суспільства України.

Економічне диво Південної Кореї: від імпортозаміщення до експортноорієнтованої індустріалізації за Пак Чон Хі

Економічний прорив Південної Кореї пов'язаний з ім'ям генерала Пак Чон Хі, який прийшов до влади у травні 1961 року внаслідок військового перевороту. Він очолив Верховну Раду Національної Перебудови, яка діяла до президентських виборів 1963 року. Пак Чон Хі залишався при владі до свого вбивства у 1979 році, керуючи країною впродовж 18 років.

Починається вирішальна фаза післявоєнної відбудови Південної Кореї. Військовий уряд генерала Пака створив Комітет з економічного планування та запустив перший п'ятирічний план

⁶ International Monetary fund. (n.d.). *World Economic Outlook Database. World economic and financial surveys*.
https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2024/April/weo-report?c=%20%20https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_South_Korea; *List of countries by GDP (nominal)*.
[https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(nominal\)](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(nominal))

⁷ Відновлення України. *План Відновлення України*. Очікувані результати. Retrieved from:
<https://recovery.gov.ua/>

економічного розвитку РК (1962-1966 рр.). Ці дві ініціативи стали початком того, що згодом стане відомим як корейське економічне диво⁸.

Під керівництвом Пак Чон Хі уряд змінює економічну стратегію з імпортозаміщення часів Лі Син Мана на експортноорієнтовану модель індустріалізації, супроводжену комплексними реформами. Ця стратегія передбачала спрямування значної частини вироблених товарів на експорт з метою стимулювання економічного зростання, інтеграції національної економіки у світовий ринок та залучення іноземної валюти.

РК зосередилася на розширенні свого експортного ринку, виробляючи якісні товари за конкурентними цінами. Водночас Південна Корея імпортувала велику кількість сировини, напівфабрикатів та капітальних товарів, необхідних для розвитку національної промисловості через брак власних ресурсів. Значна частина імпорту припадала на енергоносії, обладнання та технології, які були критичними для модернізації економіки.

Пак прагнув сприяти розвитку капіталомістких виробництв через державну промислову політику. Перший п'ятирічний економічний план зосереджувався на форсованій індустріалізації, орієнтованій на заміщенні імпорту; передбачав створення базових галузей економіки, зокрема, енергетики, нафтохімії, виробництва будівельних матеріалів та мінеральних добрив. Пріоритетом плану визначалось:

1. Збільшення постачання енергії, включаючи електроенергію та вугілля;
2. Збільшення сільськогосподарського виробництва та доходів фермерів;
3. Розширення ключових галузей промисловості та соціальної інфраструктури;

⁸ Kim, T., & Young, S. (Eds.). (2019). *Secrets of an economic miracle: Lessons for sustainable development from South Korea*. KDI School of Public Policy and Management. Korea Development Institute Press.

4. Охорона та розвиток земель, використання ресурсів, особливо робочої сили;
5. Поліпшення платіжного балансу шляхом розширення експорту;
6. Сприяння розвитку технологій.⁹

Реалізація плану передбачала державні інвестиції для розвитку важкої та хімічної промисловості. Втім план не враховував обмеженість грошей та технологій в країні.

Окрім того, план зіткнувся з жорсткою опозицією з боку США: американські радники вважали, що Корея повинна зосередитися на розвитку сільського господарства та трудомістких експортних галузей. Попри це уряд РК продовжував політику індустриальної модернізації та нарощування промислового експорту. Уряд почав збільшувати дефіцитні витрати, що призвело до зростання інфляції. Загострилися економічні труднощі, зокрема, й через неврожаї 1962-1963 рр.

У 1963 році Пак Чон Хі був обраний президентом, він проводив кампанію під гаслом «Корея передусім». У своїй книзі-програмі «Країна, революція та я», опублікованій під час кампанії, Пак Чон Хі описав своє бачення Кореї як самодостатньої, сучасної, індустріалізованої нації. Він наполягав, що країна повинна оплачувати витрати імпортованих товарів коштом експортних доходів, а не з американської допомоги. Розширення експорту розглядалося як спосіб заробити іноземну валюту для оплати імпорту та припинення надмірної залежності країни від Сполучених Штатів.

У травні 1964 році, під тиском можливого голоду, коли американська допомога з продовольством була затримана, уряд Пака здійснив девальвацію грошової одиниці (вони), яка була переоцінена зі 130 до 255 за долар.

⁹ Frank, Ch.R. Jr., Kwang Suk Kim, & Westphal, L.T. (1975). Foreign Trade Regimes and Economic Development: South Korea. *National Bureau of economic research*. P.18. <https://www.nber.org/books-and-chapters/foreign-trade-regimes-and-economic-development-south-korea>; Retrieved from: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c4063/c4063.pdf>

У самій Кореї – у пресі, бізнес-кругах та на рівні Національних зборів – цей крок набув широкої критики, через здешевлення корейських товарів на міжнародному ринку, в цілому він стимулював зростання експорту та ринкової лібералізації, що дозволило отримати підтримку МВФ та інших закордонних кредитів, зокрема США.

Впровадженню експортноорієнтованої моделі як шляху інвестування власної економіки сприяв й початковий акцент уряду на розвиткові легкої та харчової промисловості. Серед основних галузей були текстильна, взуттєва промисловість, виробництво пластмасових виробів. Внутрішній ринок був уже насичений продукцією цих галузей, що дозволяло спрямувати виробничі потужності на експорт.

Розвиток легкої і харчової промисловості (на відміну від капіталомісткого будівництва підприємств важкої промисловості) не вимагав до того ж значних фінансових вкладень, що дозволило РК заробити іноземну валюту, необхідну для подальших інвестицій у важку промисловість та інфраструктуру. 30 листопада 1964 року експорт досягнув позначки 100 мільйонів доларів США (з того часу 30 листопада відзначалося як «День експорту», в 1986 році його перейменували у «День торгівлі», щоб підкреслити важливість імпорту.) У 1965 році обсяг експорту зріс вже до 175 мільйонів.¹⁰

Другий п'ятирічний план (1967–1971 рр.), що продовжував визначену у попередній період стратегію уряду, мав на меті сприяти модернізації промислової структури та закласти основи для самодостатньої економіки. Він передбачав розвиток таких стратегічних галузей, як машинобудування, сталеливарна та хімічна промисловість з основними завданнями:

1. Досягнення продовольчої самодостатності;

¹⁰ Irwin, D.A. (2021). From Hermit Kingdom to Miracle of the Han: Policy Decisions that Transformed South Korea into an Export Powerhouse. Working Paper 29299. *National Bureau of Economic Research*. P.31.
https://www.nber.org/system/files/working_papers/w29299/w29299.pdf

2. Розширення основ для прискореної та різноманітної індустріалізації: інвестування таких галузей, як хімічна промисловість, машинобудування та чорна металургія;

3. Подальше поліпшення платіжного балансу за допомогою експорту;

4. Обмеження зростання населення: планування сім'ї, максимум зусиль для збільшення зайнятості;

5. Збільшення продуктивності та доходів у сільському господарстві: через диверсифікацію сільського господарства

6. Покращення рівня технологій і продуктивності шляхом розвитку наукових і управлінських навичок, а також удосконалення кадрових ресурсів¹¹.

Специфікою підходів уряду з реалізації масштабних планів індустріалізації через експортноорієнтовану модель економіки став розвиток, поряд з легкою, електронної промисловості. Зосереджуючись початково на виробництві простих електронних компонентів і побутової техніки, уряд визнав надалі електронне виробництво в якості стратегічної галузі експорту та основи подальшого розвитку високотехнологічних секторів.

Так, якщо в 1967 році виробництво електронних товарів в Кореї, склавши цілісно 55 мільйонів доларів, становило лише 1/400 і 1/67 частину від виробництва США і, відповідно, Японії та значно відставало від виробництва Тайваню в 192 мільйони доларів, то вже через 10 років, у 1977 році, електронна промисловість Кореї, зайнявши 11-е місце у світі, зросло до 3,5% від обсягів виробництва США і 6,9% від обсягів Японії та досягло 81,0% від обсягів виробництва Тайваню.¹²

В цілому, ціль з експорту товарів, яка була встановлена урядом на рівні 550 мільйонів доларів США на 1971 рік, була перевищена вже

¹¹ Frank, Ch.R. Jr., Kwang Suk Kim, & Westphal, L.T. (1975). Foreign Trade Regimes and Economic Development: South Korea. *National Bureau of economic research*. P.20. <https://www.nber.org/books-and-chapters/foreign-trade-regimes-and-economic-development-south-korea>

¹² Lim, W. (2016). The development of Korea's electronics industry during its formative years (1966-1979) (133 pp.). *KDI School of Public Policy and Management*. Supervised by Ministry of Strategy and Finance (MOSF), Republic of Korea. P.23.

в 1969 році. В 1971 році експорт товарів досяг 1132 мільйонів доларів США, а експорт товарів і послуг перевищив 16% ВВП.¹³

Третя п'ятирічка (1972–1976 рр.) окреслила новий етап індустріального розвитку країни, орієнтований на формування високотехнологічного виробництва. У 1973 році на державному рівні було прийнято програму розвитку шести стратегічних галузей важкої та хімічної промисловості: сталеливарної, автомобілебудівної, суднобудівної, електронної, нафтохімічної чорної та кольорової металургії¹⁴. Ці галузі стали основою для подальшої диверсифікації економіки Південної Кореї та переходу до виробництва більш складних і технологічних продуктів.

Для реалізації плану розвитку важкої та хімічної промисловості (Heavy and Chemical Industry - HCI) уряд створив у 1974 році Національний інвестиційний фонд, який до 1981 року забезпечував більшість інвестицій у ці галузі. Додатковими інвесторами ставали банки, які зобов'язувались надавати кредити підприємствам важкої та хімічної промисловості. Для закупівлі закордонного обладнання для HCI використовувалось й чимало іноземних кредитів. У 1975 році було прийнято закон, що забезпечував податкові пільги для компаній важкої та хімічної промисловості та підвищував імпортні бар'єри для товарів відповідних галузей. Окремим напрямом підтримки важкої та хімічної промисловості ставали наукові дослідження, на розвиток яких витрачалась велика частина державних коштів.

Наприкінці 1970-х – початку 1980-х рр. років продукція важкої та хімічної промисловості почала посідати дедалі більшу частку в загальному обсязі експорту країни, що знаменувало перехід від сировинної до технологічно орієнтованої економіки. Помітним напрямом високотехнологічного виробництва, експортованого на

¹³ Frank, Ch.R. Jr., Kwang Suk Kim, & Westphal, L.T. (1975). Foreign Trade Regimes and Economic Development: South Korea. *National Bureau of economic research*. <https://www.nber.org/books-and-chapters/foreign-trade-regimes-and-economic-development-south-korea>

¹⁴ Kim, T., & Young, S. (Eds.). (2019). *Secrets of an economic miracle: Lessons for sustainable development from South Korea*. KDI School of Public Policy and Management. Korea Development Institute Press

світові ринки ставала, зокрема, електроніка і автомобільна галузь. Компанії Hyundai і Kia посіли важливе місце серед гравців світового автомобільного ринку.

Hyundai Motor Group стала п'ятим найбільшим автовиробником у світі за обсягом продажів. Така експортноорієнтована стратегія сприяла економічному зростанню та формуванню валютних резервів. Ключовим елементом успішного відновлення економіки країни ставала при цьому ставка на високотехнологічне виробництво.

Тренди в управлінські та організаційні засади урядових реформ Пак Чон Хі

Стратегія реформ на основі експортноорієнтованої моделі супроводжувалась в діяльності уряду Пак Чон Хі з урахуванням низки управлінських та організаційних підходів які забезпечили її формування і реалізацію.

Уряд Пак Чон Хі забезпечив стабільність та прогнозованість управління, що створило сприятливе середовище для бізнесу та інвестицій. Уряд проводив політику боротьби з корупцією та сприяння прозорості, закладаючи основу для сталого розвитку. Водночас 18-річний строк президентства Пак Чон Хі став періодом жорсткого державного планування, широкомасштабного державного регулювання і контролю економіки. Використовувалися неринкові методи: економічні п'ятирічки, націоналізація банків, реалізація державних планів, програмно-цільове фінансування, підпорядкування інтересів великого бізнесу державним цілям і завданням тощо.

Великий бізнес був підзвітний уряду щодо виконання планів експорту на світовий ринок. Виводити капітали за кордон не дозволялося, державні ресурси і приватні капітали були спрямовані на розвиток промисловості та розширення експорту.

Зворотною стороною системи державної політики уряду Пак Чон Хі стало згортання демократії та впровадження військової диктатури з такими типовими проявами авторитарного режиму, як

переслідування опозиції, систематичне порушення базових прав людини та контроль над суспільством¹⁵. Втім авторитарне правління об'єктивно сприяло швидкій реалізації стратегічних орієнтирів уряду, що зумовило неоднозначні оцінки у політичних і наукових колах як сутності режиму, так і його очільника.

Особливої уваги, зокрема, заслуговує особистість Пак Чон Хі як південнокорейського лідера, який виявився здатним здійснювати рішуче та ефективне керівництво; приймати самостійні рішення, попри внутрішні проблеми та зовнішній тиск¹⁶. Південна Корея реалізовувала п'ятирічні плани під безпосереднім наглядом президента Пака.

Він здійснював рішучий контроль над урядом, призначав міністрів і старших чиновників виключно на основі їх компетенції і відданості роботі та жорстко контролював їх діяльність. Президент регулярно залучав чиновників різного рівня до обговорень політичних питань на щомісячних економічних оглядах, які він очолював.

Пак Чон Хі став лідером, який зміг об'єднати бюрократію та приватних зацікавлених сторін для досягнення економічних цілей національного рівня, надихав людей гаслом «Працюймо для процвітання!». Він зміг прищепити корейцям дух «можемо зробити це», ставлячи й досягаючи амбітних цілей.

Так, попри наростаючі тенденції диктаторського правління в діяльності Пак Чон Хі, який прагнув сконцентрувати у своїх руках всі важелі влади і розпорядження ресурсами країни, дослідники не вважають його типовим авторитарним лідером при тому, що

¹⁵ Balhorn, M. (2021, May 16). South Korea's «Economic Miracle» Was Built on Murderous Repression. *Jacobin*. <https://jacobin.com/2021/05/south-korea-park-chung-hee-coup-1961>

¹⁶ Irwin, D.A. (2021). From Hermit Kingdom to Miracle of the Han: Policy Decisions that Transformed South Korea into an Export Powerhouse. Working Paper 29299. *National Bureau of Economic Research*. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w29299/w29299.pdf?fbclid=IwY2xjawE5e9JleHRuA2F1bQIxMAABHd4UsS8V80MjnGk-0Rhr-Luup4Yo_78SrhXdiDwcJZAb3vvgXxqIUwoNXQ_aem_ixoC2_Xe56wgzh4FZgp9tA

авторитаризм традиційно вважається перешкодою для розвитку суспільства¹⁷.

Міжсекторальна взаємодія уряду і бізнесу під час реформ Пак Чон Хі

Реалізація стратегії експортноорієнтованої економіки супроводжувалась в урядовій політиці Пак Чон Хі серією заходів та ініціатив, спрямованих на підтримку бізнесових сфер, орієнтованих на експортну продукцію. Зазначене, зокрема, знайшло інституціоналізоване забезпечення у форматі «Комплексної програми просування експорту», прийнятої у червні 1964 року Міністерством торгівлі та промисловості. У своїй промові в січні 1965 року президент Пак оголосив про три найвищі національні пріоритети — збільшення виробництва, збільшення експорту та збільшення будівництва.

Проголошувались гасла «експорт – єдиний шлях до економічної самодостатності» та «експорт як критерій вимірювання національної сили». У 1965 р. уряд представив серію стимулів для експорту, що передбачало: надання фінансових стимулів, дешевих кредитів (низьких відсоткових ставок кредитів), податкових пільг, субсидій, полегшених умов імпорту сировини та обладнання для виробництва експортних товарів, усунення бюрократичних перешкод для експорту та ін.

В цілому, будь-який бізнес, що виконував встановлені експортні квоти та державні плани за обсягами експорту отримував доступ до субсидованих кредитів та інших фінансових бонусів. Були створені експортні індустріальні зони, де компанії могли отримати додаткові податкові та інші пільги¹⁸. Крім того, створювались спеціалізовані

¹⁷ Kim, T., & Young, S. (Eds.). (2019). *Secrets of an economic miracle: Lessons for sustainable development from South Korea*. KDI School of Public Policy and Management. Korea Development Institute Press. P.51

¹⁸ Irwin, D.A. (2021). From Hermit Kingdom to Miracle of the Han: Policy Decisions that Transformed South Korea into an Export Powerhouse. Working Paper 29299. *National Bureau of Economic Research*.
https://www.nber.org/system/files/working_papers/w29299/w29299.pdf?fbclid=IwY2xjawE5e9JleHRuA2F1bQIxMAABHd4UsS8V80MjnGk-0Rhr-Luup4Yo_78SrhXdiDwcJZAb3vwwgXxqIUwoNXQ_aem_ixoC2_Xe56wgzh4FZgp9tA

організації для підтримки експортних підприємств, такі як Корейська торгово-промислова організація (KOTRA), продовжувала функціонувати Корейська асоціація міжнародних торговців (KITA).

Важливим напрямом підтримки експортноорієнтованої економіки стали заходи зі створення і розвитку великого бізнесу - великих багатопрофільних компаній, відомих як чеболі (на прикладі корпорацій Samsung, Hyundai, LG). Ці гіганти стали рушійною силою економіки та інновацій. В 1960-ті рр. в рамках державних програм індустріалізації було створено кілька сотень великих корпорацій, що увійшли до 63 сімейних конгломератів (фінансово-промислові групи). За програмою «Керований капіталізм» уряд країни обрав компанії для громадських проектів і направив їм кошти від іноземних позик і з корейських банків.¹⁹

Влада забезпечувала чеболі пільговими кредитами, податковими послабленнями і держзамовленнями заради швидкого зростання виробництва та експорту. Заходом щодо підтримки чеболей стало й обмеження виходу на ринок інших гравців через захист внутрішнього ринку від конкуруючого імпорту (особливо на початкових етапах активної індустріалізації), а також часткова лібералізація валютного обігу.

До цього варто додати й державне інвестування у розвиток інфраструктури, необхідної для підтримки експорту, включаючи дороги, порти, електростанції, що полегшило транспортування товарів та розвиток промисловості.

Особливості міжнародної допомоги для Кореї

Міжнародна насамперед американська допомога відіграла надзвичайно важливу роль у підтримці, відродженні південнокорейської економіки після Другої світової і Корейської війн, а далі – її становлення як самостійного, рівноправного гравця

¹⁹ Кістерський, Л., Мармазов, В., Піляєв, І. (2021, 14 травня). Диво на річці Ханган. Чим цікавий досвід Республіки Корея для України. *День*, 85-86. <https://r.donnu.edu.ua/handle/123456789/2338>

міжнародних економічних відносин²⁰. Важливо акцентувати на еволюційності такої допомоги, що зумовлювалося внутрішніми реформами РК, націленими на зміцнення економічної самостійності та конкурентоздатності її економіки²¹. Так, після 1961 р. обсяги безоплатної допомоги почали скорочуватися, проте США переходять до експорту капіталу у формі пільгових позик та кредитів, капіталовкладень на економічний розвиток РК.

Попри первинні рекомендації США орієнтувати південнокорейську економіку на аграрний сектор, вони – враховуючи наполягання уряду РК та їх перші успіхи – поступово змінюють позицію, визначаючи п'ять пріоритетних напрямів підтримки економіки Кореї, серед яких – електроенергетика, гірництво, транспорт і зв'язок, ключові галузі промисловості та інвестиції, кредитування сільського господарства. Республіка Корея отримувала американську підтримку щодо імпорту необхідних технологій і капіталу для розвитку південнокорейської економіки.

Сполучені Штати відіграли важливу роль у реалізації експортноорієнтованої стратегії Південної Кореї, відкривши свій великий ринок для південнокорейських товарів. З 1960-х до 1980-х років, понад 40% експортної продукції Південної Кореї спрямовувалася на американський ринок.²² Цей експорт практично у повному обсязі складався з промислових товарів (включаючи автомобілі та інтегральні схеми), що сприяло активному розвитку корейського промислового сектору. Південна Корея перетворилася на одного з найважливіших економічних партнерів США в Азійсько-тихоокеанському регіоні та увійшла в десятку найбільших експортерів у світі.

²⁰ Погорелова І., Дудко І. (2024). Як США допомагали відновити республіку Корея: уроки для України. ГО «Інститут американістики». https://inam.org.ua/pdf/Institute_of_American_Studies_How_did_USA_help_rebuild_Republic_of_Korea_in_Ukrainian.pdf

²¹ Там само.

²² Nam, C.-H. (1993). Protectionist U.S. trade policy and Korean exports. In T. Ito & A. O. Krueger (Eds.), Trade and protectionism (NBER-EASE Volume 2, pp. 183-222). *University of Chicago Press* P.185. <https://www.nber.org/system/files/chapters/c8075/c8075.pdf>

Особливість збалансованого залучення іноземних інвестицій

Політику залучення іноземних інвестицій розглядають в якості невід'ємної складової міжнародних відносин РК із зовнішніми партнерами та курсу на зміцнення економічної самодостатності країни. Відповідна політика здійснювалась з урахуванням низки системоутворюючих законів у сфері фінансів (1961, 1966), які спрощували процес інвестування та створювали сприятливі умови для іноземного капіталу. До того ж у 1964 році відбулася девальвація валюти, що також стала важливим кроком для залучення інвестицій у промисловість і розширення експорту.²³

Попри стимулювання іноземних інвестицій, уряд обмежував прямі іноземні інвестиції й іноземну власність у стратегічних галузях для підтримки вітчизняного підприємництва.²⁴ Так, Сеул відхиляв пропозиції прямих іноземних інвестицій, якщо переваги для техніко-економічного розвитку країни не були достатньо вагомими. Окремі вимоги до іноземних інвесторів ставилися щодо обов'язкового обсягу експорту, доповненню інвестицій новими технологіями ін.²⁵

Водночас набували підтримки проєкт з високим потенціалом розвитку, що сприяли припливу капіталу, технологій, устаткування, ноу-хау і досвіду, запозичення прогресивних управлінських практик, необхідних для розвитку експортних галузей. Перевага надавалась також створенню спільних підприємств з іноземними інвесторами, особливо з переважаючим контролем національних організацій. Поширеною практикою було викуп частки іноземного партнера після завершення імплементації запозичених технологій.²⁶

Провідне місце серед кредиторів та інвесторів РК з урахуванням зазначеного посіли МБРР (перший кредит було отримано у 1962 році), а також Сполучені Штати і Японія. Так, іноземні інвестиції США

²³ Kim, T., & Young, S. (Eds.). (2019). *Secrets of an economic miracle: Lessons for sustainable development from South Korea*. KDI School of Public Policy and Management. Korea Development Institute Press.

²⁴ Там само

²⁵ Небрат В.(2022). Політика повоєнного відновлення економіки: досвід Республіки Корея. *Економіка і прогнозування*, 4, 43-64. С.52.

²⁶ Там само.

тільки у легку промисловість – переважно у вигляді позик, наданих уряду і приватному сектору – становили впродовж 1962-1971 рр. 2,6 млрд доларів США²⁷, тоді як загальні суми іноземних інвестицій від 1962 до 1986 рр. сягнула суми у 3,6 мільярда доларів.²⁸ Американська компанія Gulf збудувала перший завод у РК, у 1973 році відкрилося велике підприємство з виробництва і переробки металів, орієнтоване на експорт.²⁹

Нормалізація відносин Сеулу з колишнім колонізатором Японією (1965 р.) забезпечила інвестування РК упродовж 10 років на суму приблизно у 800 мільйонів доларів. Японська Nippon Steel збудувала перший у Південній Кореї металургійний комбінат (Pohang Iron & Steel Company) у 1968–1972 рр., тоді як за період з 1965 по 1982 рік Японія перетворилась на третього найбільшого донора, а також найбільшого інвестора і торговельного партнера Кореї.³⁰

Розвиток людського капіталу у Південній Кореї

Особливу роль у реформаційній діяльності уряду Пак Чон Хі посіла підтримка системи освіти, куди були інвестовані значні ресурси. Це відіграло важливу роль для економічного зростання та модернізації країни, адже забезпечило РК якісними кваліфікованими фахівцями, здатними працювати на сучасному виробництві та сприяти технологічному прогресу. Так, успіхи Південної Кореї за президентства Пак Чон Хі набули дійсно високих показників. Якщо у 1945 році рівень неписьменності серед населення Південної Кореї досягав 78 %, а у 1960-му році показник учнів середньої та вищої

²⁷ Shin-Haing Kim (2007). Finance and Growth of the Korean Economy from 1960 to 2004. *Seoul Journal of Economics*, 20 (4), 377-418. https://s-space.snu.ac.kr/bitstream/10371/1392/1/v20n4_377.pdf

²⁸ Harvie, Ch., & Lee Hyun-Hoon. (2003). Export-led industrialisation and growth: Korea's economic miracle, 1962–1989. *Asia-Pacific Economic History Review*, 43(3), 256-286. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1046/j.1467-8446.2003.00054.x>

²⁹ Баланчук, І. (2018). Досвід інноваційного розвитку Південної Кореї і його адаптація в Україні. *Наука, технології, інновації*, (3(7)), 50-55. С.51

³⁰ Steinberg, D.I. (1985, December). Foreign aid and the Development of the Republic of Korea: The effectiveness of the concessional assistance. *AID Evaluation Special Study*, 42. Washington: U.S. Agency for International Development. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pnaal075.pdf

школи становив 29% молоді, то у наступні два десятиліття він зріс до понад 90 %.³¹

У 1960-х роках урядом були проведені реформи, які передбачали обов'язкову початкову та середню освіту для дітей. Крім того, було створено систему коледжів, а також ланку вищих освітніх закладів. Освіта стала загальнодоступною та обов'язковою, що заклало фундамент для майбутніх поколінь. Уряд намагався підтримувати єдині стандарти по всій країні, навіть у віддалених сільських районах. Цьому сприяла й діяльність міжнародних організацій: у період з 1966 по 1981 роки роль вчителів та представників американського суспільства в РК виконували волонтери, відправлені до країни через Корпус Миру.

Велика кількість корейської молоді водночас, відповідно до американських програм допомоги, навчалася за кордоном, переважно у США, що сприяло обміну знаннями. Як зазначає американський науковець М.Сет, це створило основу для формування у РК великої групи добре освічених та підготовлених фахівців. Суттєвий внесок в цей процес зробили й південнокорейці, які власними зусиллями здобували освіту в Сполучених Штатах³². Освічений трудовий резерв надав РК конкурентну перевагу над багатьма країнами з менш освіченим населенням.

Якісна освіта набувала поширення і в самій РК. Особливий акцент робився на технологічній освіті, підготовці дослідницьких і інженерних кадрів. Це було виправдано, адже відбувався індустріальний розвиток, модернізація економіки, що передбачало створення нових підприємств, передових технологій, виробництво високотехнологічного обладнання та машин тощо. В університетах збільшили частку інженерних спеціальностей і випускників для роботи в галузях машинобудування та електроніки.

³¹ Middlebury College. (n.d.). Diversity and access to education. In *South Korea Education*. <https://sites.middlebury.edu/southkoreaeducation/diversity-and-access/>

³² Seth, M.J. (2013). An Unpromising Recovery: South Korea's Post-Korean War Economic Development: 1953-1961. *Education about Asia*, 18:3. <https://www.asianstudies.org/publications/ea/archives/an-unpromising-recovery-south-koreas-post-korean-war-economic-development-1953-1961/>

Було посилено дослідницьку й практичну складову навчання. Державна система підготовки орієнтувалася на забезпечення висококваліфікованими фахівцями для технологічних підприємств. Уряду вдалося налагодити й тісний зв'язок між вищою школою, державними науково-дослідними інститутами й приватними фірмами. Прикладом можуть бути Долина Даедеок, Технопарк Похан і Долина Тегеран, що навколо Сеула, які будувалися за принципом Кремнієвої долини у США³³.

Роль інновацій та технологій в успіху Республіки Кореї

Важливу роль для інтенсивного економічного зростання Південної Кореї відіграли інвестиції у розвиток науки, що включало наукові дослідження та розробки, впровадження нових технологій і процесів для підвищення ефективності виробництва і якості продукції. Державна політика стимулювала наукові дослідження і технологічні інновації, що стало основою повоєнної модернізації економіки РК. В інституційному відношенні це пов'язувалось із формуванням низки установ, орієнтованих на розвиток науки і технологій.

Так, якщо на початку 1960-х рр. в РК функціонувало лише два державні науково-дослідні інститути: НДІ Національної оборони (1953) і НДІ Атомної енергії РК (1959)³⁴, то впродовж 1960-х - 1970-х рр., поряд з Міністерством науки і технологій (MOST) (1967), було створено низку нових науково-дослідних інститутів і наукових центрів. Це: Корейський інститут науки й технологій (1966), Корейський Інститут передової науки (KAIS) (1971), Інститут досліджень електроніки та телекомунікацій (ETRI) (1976), Наукове місто Тедук та інші науково-дослідні інститути. Ці установи створили необхідні умови для розвитку науки та технологій у країні, забезпечували уряд

³³ Інститут Просвіти (2019, 19 травня). Південна Корея: економічне диво за одне покоління. URL: <https://iprosvita.com/pivdenna-koreia-ekonomichne-dyvo-za-odne-pokolinnia/>

³⁴ Chung Sungchul (2011). Innovation, Competitiveness, and growth: Korean experience. *The International Bank of Reconstruction and Development. World Bank*. Washington. P.334. <https://www.rrojasdatabank.info/wbdevecon10-22.pdf>

важливими дослідженнями та консультаціями, включно зі сферою політичних рішень.

Розвитку наукових досліджень сприяли й значні інвестиції як державного, так і приватного характеру. Урядом, зокрема, забезпечувалось фінансування масштабних досліджень й наукових розробок, спрямованих на здобуття конкурентних переваг на ринках високотехнологічної продукції. Ключовими галузями стали електроніка, суднобудування й автомобільна промисловість. У 1964 році, наприклад, уряд інвестував 5 млн дол. на науково-дослідний й дослідно-конструкторські розробки (НДДКР), що дозволило працевлаштувати понад 5 000 вчених і інженерів. З цього моменту науково-технічний комплекс (НТК) став і залишається пріоритетним напрямом у розвитку південнокорейської держави.³⁵

Суттєву роль в його розвитку відіграли й міжнародні партнери, насамперед США і Японія. Під час В'єтнамської війни, зокрема, корейський уряд звернувся до Сполучених Штатів з проханням надати допомогу у сфері науки та технологій. США надали початкові інвестиції, ноу-хау та інфраструктуру для створення Корейського Інституту Науки та Технологій. Доступ до японських технологій, своєю чергою, дозволив Південній Кореї розпочати своє перше велике промислове підприємство: Pohang Iron and Steel Company (POSCO). Це створило основу для переходу Південної Кореї від виробництва товарів легкої промисловості до глобального конкурентоспроможного виробництва високоякісних промислових товарів, таких як автомобілі та кораблі³⁶.

Південна Корея до того ж орієнтувалась на імпорт технологій, використовуючи для цього спрощені процедури. Це дозволило країні швидко модернізувати виробничі потужності. Імпорт технологій супроводжувався програмами навчання, що допомогло

³⁵ Ткаченко, В. (2017). Креативний потенціал нації: «корейське диво» (до 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин України та Республіки Корея). *Освіта*, 3-4, 5-6, 7-8. URL: https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/1114/

³⁶ *POSCO's Pohang steel plant: origin of Japan-South Korea cooperation* (n.d.). <https://asia.nikkei.com/Business/Companies/POSCO-s-Pohang-steel-plant-origin-of-Japan-South-Korea-cooperation>

корейським компаніям опанувати та адаптувати іноземні технології.

Державні заходи були спрямовані й на покращення умов для адаптації запозичених технологій, їх вдосконалення, а також розвиток власних. У 1970-х роках уряд створив спеціальний консультаційний центр з питань залучення іноземних технологій, який аналізував усі технології, які планувалось залучати. Пізніше корейські підприємства зобов'язали до обов'язкового обміну імпортованими технологіями між собою.³⁷ У 1982 році уряд запустив національну програму НДДКР (науково-дослідний та дослідно-конструкторські роботи) для розвитку промислових технологій, підтриману податковими та фінансовими стимулами.³⁸

Корейські компанії також перейшли від наслідування іноземних технологій до власних досліджень і розробок, що призвело до значних досягнень у технологіях.³⁹ Чеболі, зокрема, активно інвестували в корпоративні дослідницькі центри та взаємодіяли з науково-дослідними інститутами й університетами. Вони створили наукомісткі агломерації, такі як електронний комплекс Кумі та автомобільний і суднобудівний центр Ульсан.

Інновації та технології стали ключовими факторами конкурентоспроможності південнокорейського експорту та стимулювали стрімке економічне зростання країни. Завдяки інвестиціям у наукові дослідження та розробки, впровадженню нових технологій і процесів, Південна Корея змогла створювати високотехнологічну продукцію з високою доданою вартістю. Наприклад, такі компанії, як Samsung і LG, стали світовими лідерами в галузі електроніки завдяки інноваціям. Сьогодні компанія Samsung є світовим лідером у виробництві напівпровідників, випереджаючи інших гігантів галузі.

³⁷ Дмитренко, О. (2022). *Дослідження практик відновлення країн після руйнації*. [PDF]. Інститут аналітики та адвокації. <https://iaa.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/pivdenna-koreya.pdf>

³⁸ Sung Chulchung (2015, Feb.23). Lessons to be learned from South Korea's stellar rise. *Critical thinking*. <https://www.friendsofeurope.org/insights/lessons-to-be-learned-from-south-koreas-stellar-rise/>

³⁹ Там само

РК досягла успіхів у створенні унікальної інноваційної системи завдяки масштабним і безперервним інвестиціям у розвиток людського інноваційного потенціалу та науково-дослідний і дослідно-конструкторських розробок. Це дозволило країні зайняти лідерські позиції у світовій економіці та стати конкурентоспроможною на глобальному ринку високотехнологічної продукції.

Рекомендації для України

Аналітичний розгляд деяких суттєвих аспектів процесу економічних реформ Південної Кореї на етапі 1960-х – 1970-х рр. за президентства Пак Чон Хі, що забезпечили відродження й технологічне піднесення країни, уможлиблює як окреслення певних висновків, так і формування уявлень про позитивні й проблемні тенденції трансформаційного періоду РК, що можуть представляти інтерес для перспектив економічного розвитку України.

Серед підходів, які сприяли реалізації стратегії економічних реформ РК, і можуть стати передумовою та провідними елементами відновлення і модернізації України є:

Стабільність політичної ситуації як ключовий фактор, що сприяє економічному зростанню. Важливо уникати соціальних і політичних потрясінь, а також активно боротися з корупцією, яка є серйозною перешкодою для розвитку економіки. Ефективне лідерство важливе, але воно не повинно бути авторитарним. Останнє хоч і може мати тимчасові переваги, не є сталим рішенням для довготривалого прогресу. Лідерство має ґрунтуватися на довгостроковому баченні та високих етичних стандартах. Позитивним для України може стати досвід посиленого регулювання з боку держави економічних відносин, що знаходило позитивне підтвердження на прикладі РК.

Для України це – обмеження олігархату, підтримка бізнесу. Водночас надмірне втручання уряду в економіку, в розподіл кредитів та ресурсів, може призвести до неефективності та економічних проблем. Тому Україні потрібно знайти оптимальний баланс, який

забезпечить баланс між державним регулюванням та ринковими механізмами. Для України важливо розробити чітку стратегію, яка б включала етапи розвитку від базових до більш складних і технологічних секторів (за прикладом п'ятирічок РК). Україна повинна чітко визначити довгострокові національні цілі, базуючись на реальних умовах країни.

Підтримка державою експортноорієнтованої моделі розвитку:

Україна може розвивати стратегію економічного зростання через стимулювання експорту, аналогічно до підходів, застосованих Південною Кореєю. Це включає комплекс заходів для стимулювання експортної діяльності.

По-перше, необхідно надати фінансову підтримку, податкові пільги та спростити регуляторні вимоги для бізнесу, створюючи сприятливі умови для експортерів, зокрема малого та середнього бізнесу, що не було реалізовано у Південній Кореї.

По-друге, просувати українські товари та послуги за кордон і розширювати експортні ринки, що допоможе збільшити обсяги експорту та зміцнити позиції українських підприємств на міжнародних ринках.

Потрібно прагнути досягти сприяння з боку США та інших країн для доступу на їх ринки. Відкриття американського та європейського ринків для товарів з України є важливим аспектом, і тут можна врахувати досвід Південної Кореї. По-третє, важливо інвестувати у розвиток транспортної, енергетичної та інформаційної інфраструктури.

Модернізація залізничної, автомобільної та портової інфраструктури сприятиме зниженню витрат на транспортування товарів і підвищенню конкурентоспроможності економіки. У сучасних умовах необхідно інвестувати у відновлювані джерела енергії та заходи з енергоефективності, що зменшить залежність від енергоносіїв.

Досягнення конкурентоспроможності національної економіки з акцентом на технології та інновації. Україні варто прагнути досягти партнерських відносин з США та європейськими країнами,

Японією й Республікою Корея, зокрема, у сфері співпраці/імпорту/передачі технологій та інновації. Це дозволить розвивати переробну промисловість і інвестувати у виробництво товарів з доданою вартістю замість орієнтації лише на видобуток та експорт сировини. Особливу увагу слід приділити розвитку галузей з високою доданою вартістю, таких як інформаційні технології, інноваційна промисловість, біотехнології, аерокосмічна промисловість, робототехніка інші. Досвід Південної Кореї показує, що успіх досягається не лише імпортом технологій, але і їх вивченням, адаптацією до своїх умов та прагненням до розвитку власних інновацій і технологій. Обов'язковість інвестицій у науково-дослідний і дослідно-конструкторські розробки.

Стимулювання інноваційного розвитку можливе через підтримку науково-дослідної сфери. Досвід Південної Кореї це доводить. Безперервні й значні інвестиції у розвиток людських ресурсів та науки є ключем до створення конкурентоспроможної економіки, здатної успішно функціонувати у сучасному глобалізованому світі.

Українці вже є кваліфікованими фахівцями, але необхідно адаптувати систему освіти до потреб ринку праці, модернізувати освітню систему для підготовки спеціалістів необхідних Україні для конкурентоспроможної, інноваційної та стійкої економіки, яка буде базуватися на високих технологіях.

Залучення іноземних інвестицій. Досвід РК в залученні іноземних інвестицій цікавий для України кількома уроками. Україні слід поєднувати стимулювання інвестицій з контролем, забезпечуючи привабливі умови для інвесторів, водночас захищаючи стратегічні сектори.

Перевага спільних підприємств з іноземними партнерами дозволяє зберігати контроль над технологіями та ресурсами. Обмеження іноземного доступу до ключових галузей може допомогти захистити національні компанії та забезпечити їх розвиток.

РК змогла спрямувати іноземних інвесторів для досягнення суспільно значущих цілей, а не використання ресурсів і потенціалу

країни в інтересах транснаціональних корпорацій. Україні слід бути обережною з використанням зовнішніх позик і надмірної залежності від іноземного фінансування.

Неекономічні фактори. Рішучість корейського народу, мобілізація нації навколо спільної мети у період відновлення та економічної трансформації служить важливим орієнтиром для українців у їх прагненні до розвитку країни. Кожен українець повинен усвідомлювати свою роль у процесі відбудови і розуміти, як його зусилля сприяють досягненню спільної мети. Коли нація працює як єдине ціле, вона може мобілізувати свої ресурси, знання та зусилля для досягнення спільних цілей, долати труднощі та реалізовувати амбітні плани. Необхідним є посилення суспільної консолідації та єдності українського народу.